

EKONOMİ NOTLARI

AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri*

Didem Güneş

Merve Mavuş

Arif Oduncu

Özet: Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kapsamında gerçekleştirilen çok taraflı ticaret müzakerelerinin sonuçlandırılmamasının bir yansıması olarak birçok ülkenin serbest ticaret anlaşmalarına (STA) yöneldiği görülmektedir. Bu gelişmeler paralelinde, AB ve ABD aralarında ticaret ve yatırım ortaklığı oluşturulması kararı alınmıştır. Söz konusu girişimin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri bu çalışmanın konusu olmaktadır. Bildiğimiz kadarıyla AB-ABD arasındaki STA'nın Türkiye üzerindeki ekonomik etkilerini Türkiye'nin sürece dâhil olup olmaması ayrımını yaparak analitik olarak inceleyen herhangi bir çalışma yoktur. Global Trade Analysis Project (GTAP) veri tabanı ve genel denge modeli kullanılarak AB, ABD, Türkiye ve diğer ülkelerden oluşan dörtlü bölgesel toplulaştırma çerçevesinde çeşitli senaryoların milli gelir üzerindeki etkileri çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin AB-ABD STA'sına taraf olması durumu ile olmaması durumu arasında GSYH'de yaklaşık 35 milyar dolarlık bir farkın olabileceğini göstermektedir. Ayrıca çalışmada, Türkiye'nin sürece dâhil olmasının sadece Türkiye'nin yararına olmadığı belirtilmiş ve bununla birlikte; AB ile ABD ekonomileri GSYH büyüme oranlarının, sadece AB-ABD STA'sının oluşturulduğu duruma göre daha yüksek olacağı gösterilmiştir.

Abstract: Due to the World Trade Organization's (WTO) deadlocked multilateral trade negotiations, many countries have started to establish Free Trade Agreements (FTA). In this context, the European Union (EU) and the United States (US) have decided to establish bilateral trade and investment partnership. This note focuses on the impacts of this partnership on Turkish economy. To the best of our knowledge, we are the first to analytically analyze the economic impacts of the EU-US FTA on Turkey by differentiating according to Turkey's inclusion in and exclusion from the FTA. By using Global Trade Analysis Project (GTAP) database and a general equilibrium model, the effects of various scenarios on GDP is studied within the framework of four-regional-consolidation, the EU, the U.S., Turkey and rest of the world. Obtained results show that Turkey could be in a gain of 35 billion USD if Turkey is included in FTA compared to if she is excluded from the FTA. Moreover, Turkey's inclusion in FTA is not only in favor of Turkey but also in favor of the EU and the USA in terms of higher GDP growth rates.

*Değerli katkılarından dolayı Turalay Kenç ve Tuğrul Gürgür'e teşekkür ederiz.

1. Giriş

Temelleri II. Dünya Savaşı'na kadar uzanan ancak 1980'li yıllarda teknoloji ve iletişim alanlarındaki ilerlemeler paralelinde adından sıkça söz ettirmeye başlayan küreselleşme olgusuyla birlikte siyasal, sosyal, kültürel bütünleşmenin yanı sıra ekonomi alanında özellikle ticaretin serbestleştirilmesi konusunda da önemli adımlar atılmıştır (Şanlı, 2004). Dünya ticaretinin serbestleşme süreci ile birlikte uluslararası ticaret, ülkelerin kalkınması ve sanayileşmesinde önemli bir role sahip olmuştur. Uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen ülkeler, bir yandan verimlilik, teknolojik gelişme, araştırma ve geliştirme çalışmaları ve ölçek ekonomileri gibi konulara yoğunlaşırken; bir yandan da yeni pazarlara ulaşma güdüsüyle ticaretin önündeki engelleri kaldırmaya yönelmişlerdir. Uluslararası ticaretteki bu değişim sürecine rağmen DTÖ Doha Turu müzakerelerinin çıkmaza girmesinin bir yansıması olarak birçok ülkenin STA'lar aracılığıyla uluslararası ticaret hacimlerini artırmaya çalıştıkları görülmektedir. Çünkü STA'lar üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyen tarife ve tarife dışı engelleri kaldırarak, taraf ülkeler lehine ticaret avantajları yaratmaktadır.

ABD adına Başkan Barack Obama ve AB adına Komisyon Başkanı Jose Manuel Barroso ile Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy, 13 Şubat 2013 tarihinde AB ile ABD arasında çok kapsamlı bir ticaret ve yatırım ortaklığı kurulması yönünde karar alındığını ortak bir açıklama ile duyurmuşlardır. AB ve ABD'nin gelecekteki ilişkilerine yönelik görüşmeleri yönlendiren AB-ABD Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu'nun tavsiyeleri doğrultusunda hazırlanan anlaşmaya ilişkin ilk müzakere oturumu, Temmuz 2013'te düzenlenirken ikinci oturum Kasım 2013'te gerçekleştirilmiştir.

AB ile ABD'nin birbirleriyle uzun zamandır yoğun ticari ilişkiler içinde bulunmasına karşın ticari engellerin kaldırılması konusundaki çabalarının özellikle son yıllarda ivme kazanması, temel olarak rekabet güçlerinin gelişmekte olan ülkeler karşısında zayıflamaya başlaması ile ilişkilendirilmektedir. Bunun yanı sıra, DTÖ kapsamında yürütülen çok taraflı ticaret müzakerelerinin hala sonuçlandırılmamış olması ve özellikle AB'de küresel krizle birlikte en önemli sorunlardan biri haline dönüşen büyümeyi tetikleyecek yapısal reformlara duyulan ihtiyaç da tarafları anlaşmaya iten nedenler arasında yer almaktadır.

ABD ve AB arasındaki mevcut ticari ilişkilere bakıldığında hâlihazırda özellikle sanayi mallarında gümrük vergilerinin oldukça düşük seviyelerde olduğu ancak tarife dışı konular, yasal düzenlemeler ve koruma politikalarında ciddi farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle, girişimin gümrük tarifelerinin ötesinde tarife dışı konulara yoğunlaşacak kapsamlı bir anlaşma olacağı ve uluslararası ticarete yeni kurallar belirleyeceği ifade edilmektedir (European Commission, 2013). Söz konusu anlaşma sayesinde özellikle küresel kriz ile birlikte AB ve ABD'nin yoğunlaştığı sorunların başında gelen büyüme ve istihdam alanlarında da pozitif bir ivmelenmenin yaşanacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, DTÖ gündeminde ele alınmayan rekabet politikası, iş gücü ve çevre standartları, çocuk işçilik, insan hakları, vize ve

göç konuları gibi DTÖ-x (ekstra) konularının da anlaşma kapsamına dâhil edileceği düşünülmektedir (Akman, 2013).

AB ile ABD arasındaki ticaretin boyutu ve dünya ekonomisindeki payları göz önünde bulundurulduğunda aralarında gerçekleştirecekleri bir STA'nın dünya genelinde bir yayılma etkisi oluşturacağı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, söz konusu girişimin AB ve ABD ekonomileri üzerindeki etkilerinin yanı sıra özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerindeki yansımalarının da analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu ekonomi notunda, AB ile ABD'nin refah seviyelerini artırmak amacıyla kurulmasına karar verdikleri ticaret ve yatırım ortaklığının Türkiye ekonomisi üzerindeki olası etkileri araştırılmıştır¹. Global Trade Analysis Project (GTAP) veri tabanı ve genel denge modeli kullanılarak AB, ABD, Türkiye ve diğer ülkelerden oluşan dördü bölgesel toplulaştırma çerçevesinde çeşitli senaryoların milli gelir üzerindeki etkileri çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin AB-ABD STA'sına taraf olamaması halinde GSYH'nin 4 milyar dolara kadar zarara uğrayabileceğini; anlaşmaya taraf olması halinde ise GSYH'de yaklaşık 31 milyar dolarlık bir artış elde edebileceğini göstermektedir². Ayrıca çalışmada Türkiye'nin anlaşmaya taraf olduğu veya ABD ile ayrı bir STA imzaladığı durumun, sadece Türkiye lehine sonuçlar oluşturmadığı aynı zamanda AB ve ABD GSYH büyüme oranlarının da Türkiye'nin dâhil olmadığı bir AB-ABD STA'sına göre daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

2. Literatür

STA'ların taraf ve üçüncü ülkeler üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere yapılan araştırmalarda GTAP veri ağı yaygın olarak kullanılmaktadır. GTAP, uluslararası ticaret alanında yapılan çalışmalarda önemli kolaylıklar sağladığı için tercih edilmektedir³. GTAP, araştırmacı ve politika yapıcılar için uluslararası politika konularında sayısal analizler yapılmasına olanak veren ve Purdue Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü Küresel Ticaret Analiz Merkezi tarafından koordinasyonu yapılan küresel bir veri ağıdır. GTAP ağı ve buna bağlı model kullanılarak yapılan analizlerden Breuss ve Francois (2011) çalışmasında, AB-Güney Kore arasındaki STA'nın AB'nin reel GSYH'sini %0,05 ve Güney Kore'nin reel GSYH'sini %1,56 artıracığı hesaplanmıştır. Benzer şekilde GTAP kullanılarak yapılan Estrada ve diğ. (2012) çalışmasında, Çin ile Güneydoğu Asya Uluslar Birliği⁴ (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN) arasındaki STA'nın Çin'in reel GSYH'sini %0,57 artırırken, ASEAN üyesi ülkelerin reel GSYH'sini %0,65 artıracığı bulunmuştur. Aynı çalışmada, reel GSYH'nin Çin-Japonya STA'sında Çin için %0,03, Japonya içinse %0,98; Çin- Güney Kore STA'sında Çin için %0,32 ve Güney Kore için %2,70 artacağı tahmin edilmektedir. AB-ABD olası STA'sı

¹ ABD ile AB'nin aralarında bir STA imzalamak üzere müzakere masasına oturmaya karar vermeleri Türkiye ekonomisi özelinde de tartışmalar yaratmıştır. Herhangi bir analitik inceleme olmaksızın, görüş ve yorumlar için Kirişçi (2013) çalışması ile İşveren Dergisi'nin Mayıs-Haziran 2013 sayısı incelenebilir.

² 1998'in baz yılı olarak kabul edildiği ve cari fiyatlarla hesaplanan 2012 yılına ait GSYH kullanılarak hesaplanmıştır.

³ Detaylı bilgi için bakınız: <https://www.gtap.agecon.purdue.edu>.

⁴Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'ne üye ülkeler: Bruney, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Laos, Malezya, Myanmar, Singapur, Tayland, Vietnam.

için, Kinnman ve Hagberg (2012) söz konusu ortaklığın İsveç milli gelirinde %0,01 ile %0,18; AB milli gelirinde %0,02 ile %0,22; ABD milli gelirinde %0,02 ile %0,51 arasında değişen bir artış doğuracağını öngörmüşlerdir. Francois ve Pindyuk (2013) ise AB-ABD olası STA'sının Avusturya milli gelirinde 5,5 milyar ABD dolarlık bir artış sağlayacağını hesaplamışlardır. Francois ve diğ. (2013) çalışmasında ise STA'nın etkileri farklı senaryolar uygulanarak hesaplanmış olup GSYH bakımından AB'de %0,10 ile %0,48 arasında ve ABD'de ise %0,04 ile %0,39 arasında değişen artışlar öngörülmüştür.

Ayrıca GTAP modeli kullanılmayarak olası AB-ABD STA'sının AB, ABD ve STA dışında kalan üçüncü ülkeler üzerindeki etkilerini analiz eden Felbermayr ve Larch (2013), AB ülkelerinde %2,6 ile %9,7 arasında değişen bir refah artışı öngörürken ABD için %13,4'lük refah artışı tahmin etmişlerdir. Elde edilen bu rakamlar literatürde yapılan diğer analizlerle kıyaslandığında oldukça yüksektir. Ayrıca Felbermayr ve Larch (2013) söz konusu ortaklığın STA dışında kalan üçüncü ülkeler üzerindeki etkilerini incelemiş ve İsviçre için %3,75'lik, Kanada için %9,48'lik, Meksika için %7,24'lik ve Türkiye için %2,5'lik bir refah kaybı hesaplamışlardır.

3. Türkiye açısından AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması

AB ve ABD, Türkiye'nin önemli ticari ortakları arasında yer alması nedeniyle söz konusu girişim, Türkiye ekonomisi açısından da önemli sonuçlar doğuracaktır. Türkiye- AB ve Türkiye-ABD arasındaki dış ticaret verileri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo.1: Türkiye dış ticaret verileri

	Türkiye'nin toplam ihracatındaki ilgili bölgelere olan ihracatın payı (%)		Türkiye'nin toplam ithalatındaki ilgili bölgelerden olan ithalatın payı (%)	
	2004	2005-2012 ortalaması	2004	2005-2012 ortalaması
AB-27	58,1	49,5	49,3	39,9
ABD	7,7	4,2	4,9	5,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Ayrıca AB ile ticari ilişkilerini gümrük birliği kapsamında yürüten Türkiye, gümrük birliğini kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16. maddesine göre ticaret politikasını Topluluğun ticaret politikası ile uyumlaştırmak zorundadır. Öyle ki bu zorunluluk doğrultusunda; Türkiye, kararın yürürlüğe girdiği 31 Aralık 1995 tarihinden itibaren 5 yıl içinde kademeli olarak AB'nin üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği STA'ları tamamlama yükümlülüğü ile karşı karşıya kalmıştır.

Taraflar arasındaki tarife ve tarife dışı engellerin kaldırıldığı ve ayrıca birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da ortak ticaret politikasının uygulandığı bir ekonomik bütünleşme modeli olan gümrük birliği çerçevesinde AB'nin gelişmiş bir ekonomi olarak üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği STA'ları geliştirmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye'nin de tamamlama zorunluluğu, Türkiye aleyhine asimetrik bir yapının oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin AB ile imzaladığı Gümrük Birliği Anlaşması sonucunda karşı karşıya kaldığı temel riskler aşağıda sıralanmıştır.

- i. AB'nin gerçekleştirmekte olduğu STA müzakerelerinde Türkiye'nin herhangi bir söz hakkına sahip olmaması,
- ii. Türkiye'nin AB'den bağımsız olarak üçüncü ülkelerle STA yapma hakkına sahip olmaması,
- iii. Türkiye'nin AB ile STA imzalayan her ülke için açık bir pazar konumuna gelmesi yani söz konusu ülkelerin ürünlerinin Türkiye'ye giriş yapabilmesi ancak menşei kuralı gereği Türkiye'nin ürünlerinin bu ülkelere ticari engellere tabi olmadan girememesi,
- iv. AB ile müzakere yapan ülkelerin Türkiye ile STA yapma konusunda isteksiz olmaları,
- v. AB'nin imzaladığı her STA paralelinde Türkiye menşeli ürünlerin AB'deki göreceli avantajının azalması ve rekabetin artması (Yeşilyurt ve Paul, 2013).

Türkiye aleyhine oluşan riskler çerçevesinde AB ile ABD arasında gerçekleştirilecek kapsamlı bir ticaret anlaşmasının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerine bakıldığında etkilerin yönünün ve boyutunun Türkiye'nin anlaşmaya taraf olup olmamasına ve ABD ile ayrı bir STA imzalamasına bağlı olarak değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Türkiye'nin anlaşmaya taraf olmadığı veya ABD ile STA imzalamadığı bir durumda, gümrük birliği ve STA'ların yapısal farklılıklarının doğal bir sonucu olarak Türkiye, ABD malları için avantajlı bir pazar konumuna gelirken AB'deki Türkiye mallarının göreceli avantajı kaybolacaktır.

Başka bir ifadeyle STA kapsamında ABD mallarının gümrük birliği kapsamında AB aracılığıyla Türkiye'ye rahatlıkla girmesine karşın Türkiye mallarının STA'nın menşei kuralı gereği AB üzerinden ABD'ye aynı kolaylıklarla girememesine yol açacaktır. Türkiye aleyhine ticaret sapmasının oluşmasına neden olacak bu durumun Türkiye'nin AB'deki göreceli üstünlüğünün azalmasına neden olacağı düşünülmektedir.

4. Metodoloji ve Ampirik Bulgular

AB-ABD STA'sının AB, ABD ve Türkiye üzerindeki etkilerini incelemek amacı için GTAP ağı ve bu ağ içerisinde yer alan tam rekabet ve ölçeğe göre sabit getiri varsayımları altında kurulmuş olan Standart GTAP Genel Denge Modeli kullanılmıştır⁵. Genel denge modeli için gerekli veri seti ise GTAP-7 veri tabanından elde edilmiştir. 2004⁶ yılının referans yılı olarak kabul edildiği GTAP-7 veri tabanı 113 bölge ve 57 sektörü kapsamakla birlikte iki taraflı ticari bilgileri, taşımacılık ve korumacılık ile ilgili bağlantıları da içermektedir. Bu kapsamda, AB, ABD, Türkiye ve diğer ülkelerden oluşan dörtlü bölgesel toplulaştırma; tarım, sanayi ve hizmet sektörü olmak üzere üçlü sektörel toplulaştırma ve toprak, nitelikli ve niteliksiz iş gücü, sermaye ve doğal kaynaklardan oluşan beşli girdi toplulaştırması yapılmıştır.

⁵ Model hakkında kısa bilgi ekte verilmiş olup; daha ayrıntılı bilgi için Francoise and Pindyuk (2013) çalışmasına bakılabilir.

⁶ 2004 yılından itibaren günümüze kadar Türkiye ve dünya ekonomilerinde değişimler olduğu bilinmekle beraber çalışmada GTAP-7 veri tabanındaki en güncel veri olan 2004 yılı verileri kullanılmak zorunda kalınmıştır.

AB-ABD STA'sının AB, ABD ve Türkiye üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla Türkiye'nin sürece dâhil olduğu⁷ ve olmadığı iki statik senaryo oluşturulmuştur. Ayrıca, uygulanan farklı şoklar ile senaryolar çeşitlendirilerek olası anlaşmaya derinlik kazandırılmış ve AB, ABD ve Türkiye ekonomileri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

4.1 AB ve ABD Üzerindeki Etkileri

Bu çalışmada öncelikli olarak Türkiye'nin sürece dâhil olup olmamasına bağlı olarak olası STA'nın AB ve ABD reel GSYH değerleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak Türkiye'nin sürece dâhil olmadığı senaryo ele alınmış ve dört farklı şok ile alt senaryolar oluşturulmuştur.

Birinci şok ile tüm sektörlerde eş etkili vergiler ve kotalar dâhil olmak üzere AB ve ABD arasındaki ticarete uygulanmakta olan tüm gümrük tarifeleri kaldırılmıştır. Tablo.2'de yer alan senaryo sonuçlarına göre tarifelerin kaldırılması ile AB'de %0,009'lük, ABD'de ise %0,004'lük reel GSYH artışı ortaya çıkmıştır.

Diğer şokların belirlenmesinde AB-ABD STA'sının, yalnızca hâlihazırdaki düşük gümrük tarifelerinin kaldırılmasından oluşan bir STA olmayacağı ve bu nedenle AB-ABD ticaretinde gümrük tarifelerinin kaldırılmasının yanında tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde tarife dışı engellerin azaltılacağı varsayımları göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca tarife dışı engellerin azaltılması sonucu uluslararası ticaretin kolaylaşacağı ve bu sayede uluslararası ticarete maliyet azalışının ortaya çıkacağı yaklaşımı ile iki ülke arasındaki ticarete maliyetlerin azaltılması yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda, Breuss ve Francois (2011) çalışmasına benzer şekilde, tarife dışı engellerin azaltılmasında hizmet sektöründe %5 ve diğer sektörlerde %2'lik maliyet azalışının ve tüm sektörlerde %5'lik maliyet azalışının öngörüldüğü olmak üzere iki farklı şok uygulanmıştır. Bu durumun AB ve ABD reel GSYH'leri üzerinde doğurduğu etkiler Tablo.2'de yer almaktadır. Model sonuçlarına göre iki ülke arasındaki gümrük tarifelerinin kaldırılmasının yanı sıra tarife dışı engellerin de kısıtlı ölçüde azaltıldığı durumda AB'de %0,092'lik ve ABD'de ise %0,105'lik reel GSYH artış etkisi ortaya çıkmaktadır. Gümrük tarifelerinin sıfırlanmasının yanında tarife dışı engellerin daha çok azaltıldığı durumda ise AB (%0,151) ve ABD'de (%0,185) daha fazla artış sağlandığı gözlenmiştir.

Son olarak, AB ve ABD ortaklığında sağlanacak mevzuat uyumlaştırması sonucunda AB ve ABD'ye yapılan ihracatta ortaya çıkacak maliyet azalışı varsayımının benimsendiği doğrudan yayılma etkisi yaklaşımı (Francois ve diğ., 2013) kullanılarak üçüncü ülkelerin taraf ülkelere ihracatlarında karşılaştıkları tarife dışı engeller azaltılmıştır. Tarife dışı engellerin azaltılmasında modelde kullanılan tüm sektörlerde maliyetin %5 oranında azaltılmasının, %20'lik doğrudan yayılma etkisi ile birlikte üçüncü ülkelerin AB ve ABD'ye ihracatlarında %1'lik

⁷ Türkiye'nin sürece dâhil olması ya Türkiye'nin müzakereleri devam eden AB-ABD STA'sına dâhil olması ya da ABD ile ayrı bir STA imzaladığı durumu ifade etmektedir.

bir maliyet azalışı doğuracağı varsayılmıştır. Tarifelerin kaldırılması ve AB ve ABD arasındaki tarife dışı engellerin azaltılmasıyla birlikte doğrudan yayılma etkisinin de modele katıldığı durumda ortaya çıkan sonuçlar Tablo.2’de bulunmaktadır. En kapsamlı şokun uygulandığı bu durumda AB’de %0,264’lük ve ABD’de %0,300’lük reel GSYH artış etkisinin ortaya çıkacağı hesaplanmıştır.

Daha önce de ifade edildiği üzere AB-ABD arasındaki gümrük tarifelerinin hâlihazırda çok düşük seviyelerde olması ve olası anlaşmanın kapsamlı içeriği nedenleriyle AB-ABD ortaklığının en önemli etkilerinin tarife dışı engellerin azaltılmasından kaynaklanması beklenmektedir. Tablo.2’de özetlenen sonuçlarda da görüldüğü gibi tarife dışı engellerin azaltılması, AB ve ABD ekonomisi üzerinde önemli etkiler doğurmakla birlikte tarife dışı engellerin azaltılma derecesi bu anlaşmada AB ve ABD ekonomisinin sağlayacağı kazancın büyüklüğünü belirlemektedir. Bu nedenle, AB-ABD STA’sı ticareti ne kadar çok serbestleştirirse ülkelerin kazançları da o kadar artmaktadır.

Tablo.2: Türkiye’nin sürecin dışında kalmasının AB-ABD üzerine etkileri

Uygulanan Şok	Reel GSYH (% Değişim)	
	AB	ABD
Tarifelerin Kaldırılması	0,009	0,004
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	0,092	0,105
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	0,151	0,185
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	0,264	0,300

Kaynak: GTAP veri tabanı ve genel denge modeline dayanarak yazarların hesaplamaları

İkinci senaryo ise AB – ABD STA’sının kurulmasıyla birlikte Türkiye’nin de anlaşmaya taraf olarak veya ABD ile geniş kapsamlı bir STA imzalayarak sürece dâhil olduğu durumdur. İlk senaryoda uygulanan şoklar Türkiye’nin taraf olması göz önüne alınarak tekrarlanmakta olup Türkiye’nin söz konusu ortaklık sürecine dâhil olduğu durumda ortaya çıkan ekonomik sonuçlar Tablo.3’de gösterilmektedir.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde, Türkiye'nin sürece dâhil olmadığı durumda AB'de %0,264, ABD'de ise %0,300 olarak hesaplanan en yüksek reel GSYH artışları; bu durumda AB için %0,280 ve ABD için %0,304 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, tüm senaryolarda Türkiye'nin sürece dâhil olması ile AB ve ABD'de daha yüksek reel GSYH artışları elde edilmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin sürece dâhil olmasının her iki ülke açısından da avantajlı bir durum oluşturduğu gözlenmiştir.

Tablo.3: Türkiye'nin sürece dâhil olmasının AB-ABD üzerine etkileri

Uygulanan Şok	Reel GSYH (% Değişim)	
	AB	ABD
Tarifelerin Kaldırılması	0,009	0,006
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	0,102	0,108
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	0,171	0,190
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	0,280	0,304

Kaynak: GTAP veri tabanı ve genel denge modeline dayanarak yazarların hesaplamaları

4.2 Türkiye Üzerindeki Etkileri

Olası AB-ABD STA'sının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin incelendiği bu bölümde bir önceki bölümdeki gibi Türkiye'nin sürecin dışında kaldığı ve dâhil olduğu iki temel durum incelenmiş olup bir önceki bölümde açıklanan şoklar çerçevesinde olası STA derinleştirilmiştir.

Türkiye'nin AB-ABD STA sürecinin dışında kaldığı durumda ortaya çıkan yüzdellik GSYH ve mal ihracatı değişim sonuçları Tablo.4'te yer almaktadır. Uygulanan ilk şok çerçevesinde yalnızca AB ve ABD arasındaki tarifelerin kaldırıldığı durumda, Türkiye'de %0,132'lik bir GSYH kaybı yaşanmakta iken bu rakam iki ülke arasındaki tarife dışı engellerin kısıtlı ölçüde azaltılması halinde %0,359'a ve daha çok azaltılması durumunda ise %0,561'e çıkmaktadır. Yayılma etkisinin de dikkate alındığı durumda ise Türkiye'de %0,191'lik bir GSYH kaybı yaşanmaktadır. Söz konusu senaryo mal ihracatı bakımında incelendiğinde ise farklı şoklar çerçevesinde Türkiye'nin toplam ihracat (tüm ülkelere olan) kaybının %0,450'ye kadar çıkabileceği gözlenmiştir.

Tablo.4: Türkiye'nin sürecin dışında kalmasının Türkiye üzerine etkileri

Uygulanan Şok	GSYH (% Değişim)	İhracat (% Değişim)
Tarifelerin Kaldırılması	-0,132	-0,114
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	-0,359	-0,268
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	-0,561	-0,450
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	-0,191	0,129

Kaynak: GTAP veri tabanı ve genel denge modeline dayanarak yazarların hesaplamaları

Türkiye'nin de anlaşmaya taraf olarak veya ABD ile geniş kapsamlı bir STA imzalayarak sürece dâhil olduğu durumda ortaya çıkan GSYH ve mal ihracatı değişim sonuçları ise Tablo.5'te yer almaktadır. Türkiye'nin AB-ABD STA'sına dâhil olmasıyla GSYH değişimleri olumlu yönde değişmiş olup STA olmadığı duruma göre Türkiye GSYH'sinde %0,460 ile %4,001 arasında değişen bir artış elde edilmiştir. Benzer şekilde mal ihracat rakamları da Türkiye'nin sürece dâhil olması ile artış göstermiş; ihracatta anlaşmanın derinliğine bağlı olarak %1,303 ile %6,974 arasında değişen yükselişler gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'nin AB-ABD STA'sın dâhil olması Türkiye için önemli ekonomik kazançlar doğurmaktadır.

Ayrıca, müzakere süreci halen devam etmekte olan AB-ABD STA'sında senaryolarda yer alan tarife ve tarife dışı engellerin azaltılmasının yanı sıra yapısal reformlar ve doğrudan yabancı yatırımlar alanlarında da ciddi adımlar atılması hedeflenmektedir. Ancak ampirik bulgular yalnızca tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasına yönelik sonuçları içermekte ve söz konusu hedeflerin hayata geçirilmesi sonucu ortaklığın kapsamının genişletilmesi halinde ekonomik kazançların daha da artacağı tahmin edilmekte ve elde edilen sonuçların asgari değerleri gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo.5: Türkiye'nin sürece dâhil olmasının Türkiye üzerine etkileri

Uygulanan Şok	GSYH (% Değişim)	İhracat (% Değişim)
Tarifelerin Kaldırılması	0,460	1,303
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	2,046	3,809
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	4,001	6,974
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	3,793	6,846

Kaynak: GTAP veri tabanı ve genel denge modeline dayanarak yazarların hesaplamaları

5. Sonuç ve Değerlendirme

20. yüzyıl sonlarından itibaren yoğunlaşan dünya ticaretini serbestleştirme hedefi, serbest piyasa ekonomisi anlayışının ve rekabetçilik fikrinin ağırlık kazanması ile birlikte ülkelerin ekonomik açıdan bütünleşmeye yönelmesine yol açmıştır. DTÖ kapsamında yürütülen çok taraflı ticaret görüşmelerinin uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi konusunda hedeflenen katkıyı sağlayamaması ile hızlanan bu sürecin AB ile ABD arasında müzakerelerine başlanan ticaret ve yatırım ortaklığı girişimi ile yeni bir boyut kazanacağı düşünülmektedir. Dünya ekonomisinin iki öncü ekonomisi olmaları ve birçok ülkenin öncelikli ticaret ortakları arasında yer almaları gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda AB-ABD STA'sının dünya genelinde bir yayılma etkisi oluşturacağı ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerinde önemli etkiler oluşturacağı tahmin edilmektedir.

AB-ABD arasındaki STA'nın Türkiye üzerindeki ekonomik etkilerini Türkiye'nin sürece dâhil olup olmaması ayrımını yaparak analitik olarak ilk defa inceleyen bu çalışmada toplam etkinin boyutu ve derinliğinin Türkiye'nin söz konusu STA'ya taraf olması veya olmaması durumunda büyük farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin AB-ABD STA'sına dâhil olması durumunun, dâhil olamaması durumuna göre GSYH'nin %4,6'sı⁸ kadar bir milli gelir kazancına neden olabileceğini göstermektedir. Ayrıca çalışmada, Türkiye'nin sürece dâhil olmasının sadece Türkiye'nin yararına olmadığı; aynı zamanda AB ve ABD GSYH büyüme rakamlarının da STA'nın sadece AB ve ABD'yi kapsadığı duruma göre daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur. Bu durum serbest ticaret anlaşmasına taraf olan

⁸ Türkiye'nin STA'ya dahil olmadığı durumdaki %0,6'lık azami kayıp ve STA'ya dahil olduğu durumdaki %4'lük azami kazanç göz önüne alınarak hesaplanmıştır.

ülkelerin hepsinde, serbest ticaretin milli geliri artırdığına güzel bir örnek olup; serbest ticaret refahı artırır tezini desteklemektedir.

Kaynakça

- Akman, D. M. (2013). AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye. Tepav.
- Breuss, F., & Francois, J. (2011). EU-South Korea FTA – Economic Impact for the EU and Austria. Research Centre International Economics.
- Estrada, G., Park, D., Park, I., & Park, S. (2012). China's Free Trade Agreements with ASEAN, Japan and Korea: A Comparative Analysis. China&World Economy, 108–126, Vol. 20, No. 4.
- European Commission. (2013). Impact Assessment Report on the future of EU-US trade relations. Strasbourg: European Commission.
- Felbermayr, G. J., & Larch, M. (2013). The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Potentials, Problems and Perspectives. Ifo Institute for Economic Research at the University of Munich.
- Francois, J., Manchin, M., Norberg, H., Pindyuk, O., Tomberger, P. (2013). Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment. London: Centre for Economic Policy Research.
- Francois, J., & Pindyuk, O. (2013). Modeling the Effects of Free Trade Agreements between the EU and Canada, USA and Moldova/Georgia/Armenia on the Austrian Economy: Model Simulations for Trade Policy Analysis. FIW.
- İşveren Dergisi Mayıs-Haziran 2013 sayısı.
- Kinnman, S., & Hagberg, T. (2012). Potential Effects from an EU–US Free Trade Agreement – Sweden in Focus. Sweden National Board of Trade.
- Kirişçi, K. (2013). Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership - Boosting the Model Partnership with the United States. The Center on the United States and Europe at Brookings Turkey Project.
- Narayanan, G. B. & Walmsley, T. L. Eds. 2008. Global Trade, Assistance, and Production: The GTAP 7 Data Base, Center for Global Trade Analysis, Purdue University. Available online at: http://www.gtap.agecon.purdue.edu/databases/v7/v7_doco.asp
- Şanlı, F. B. (2004). Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyonlar. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi.
- Yeşilyurt, S., & Paul, A. (2013). Between a rock and a hard place: What is Turkey's place in the transatlantic market? European Policy Centre.

Ekonomi Notları, ekonomik gelişmelere dair tartışmalara zamanlı bir katkıda bulunmak ve TCMB bünyesinde Türkiye ekonomisi ve para politikası üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarını kamuoyuyla paylaşmak amacıyla hazırlanan bir yayındır. Burada sunulan görüşler tamamıyla yazarlara aittir, dolayısıyla TCMB'nin ya da çalışanlarının görüşlerini temsil etmeyebilir. Bu seri Yusuf Soner Başkaya'nın editörlüğünde yayımlanmaktadır. Burada yer alan metnin tamamının başka bir yerde yayımlanabilmesi için TCMB'den yazılı izin alınması gerekmektedir. Görüş ve öneriler için:

*Editör, Ekonomi Notları, TCMB İdare Merkezi, İstiklal Cad, No: 10, Kat:15, 06100, Ulus/Ankara/Türkiye.
E-mail: ekonomi.notlari@tcmb.gov.tr*

EK

Bu bölümde, AB-ABD STA'sının ekonomik etkilerinin hesaplanmasında kullanılan Standart GTAP Genel Denge Modeli Şekil-1'de gösterildiği üzere özetlenmektedir. Modelde temel olarak her bölge için tüm gelirleri toplayan bir bölgesel hanehalkı bulunmaktadır. Toplanan bölgesel gelir üç farklı nihai talep için kullanılmaktadır: özel hanehalkı harcamaları (Özel Harcamalar), hükümet harcamaları ve tasarruflar. Bölgesel hanehalkı tarafından toplanan gelirler sonucu nihai talebin bir unsurunu oluşturan özel hanehalkı üreticilerden alım yaparak tüketim (Özel Tüketim) yapmaktadırlar. Özel hanehalkı gibi hükümet de üreticilerden alım yaparak hükümet alımlarını oluşturmaktadırlar.

Nihai talebin diğer bir unsurunu oluşturan tasarruflar ve yatırımlar küresel ölçekte hesaplanmaktadır. Diğer bir ifade ile tasarruf yapan tüm ekonomik aktörler tek bir tasarruf malı fiyatı ile karşılaşmaktadırlar. Bu yaklaşım ile tüm piyasalar dengedeysen, tam rekabet varsayımı altında tüm üreticiler sıfır kar elde ederken ve tüm hanehalkı harcamaları bütçe kısıtı ile karşı karşıya iken küresel tasarruflar küresel yatırımlara eşittir.

Model üreticiler tarafından değerlendirildiğinde ise, üreticiler ürettikleri ürünleri özel hanehalkına (Özel Tüketim), hükümete (Hükümet Alımları) ve ara malı olarak diğer üreticilere ve tasarruf sektörüne yatırım malı (Net Yatırım) olarak satarak gelir elde etmektedir. GTAP'de yer alan sıfır kar varsayımı altında üreticilerin toplam gelirleri ara malı ve donatım malları harcamalarına eşit olmaktadır.

GTAP standart genel denge modeli hükümetin de yer aldığı, dolayısı ile vergi ve sübvansiyonları da içeren bir modeldir. Özel hanehalkı ve hükümet sadece gelirlerini harcama kalemleri için kullanmaz aynı zamanda bölgesel hanehalkına vergi olarak aktarırlar. Bunun yanında, üreticiler de bölgesel hanehalkına vergi aktarımında bulunurlar. Modelde sübvansiyonlara da yer verildiği için vergiler net vergiler olarak düşünülmektedir.

Bölgesel hanehalkının gelirleri incelendiğinde ilk gelir kaleminin donatım malları (özel hanehalkının donatımlarının üreticiler tarafından kullanılması sonucu oluşan katma değerdir ve ticaret edilemeyen, tarımsal arazi, iş gücü ve sermayeyi kapsar) tüketen üreticilerin aktarımları ve vergilerden oluşmaktadır.

Model açık ekonomi modeli olduğu için üreticilerin dış âleme satışları ihracatı, ithalatları ise ara malı ithalatını oluşturmaktadır. Diğer taraftan, özel hanehalkı ve hükümet de sadece yerli ürünleri değil aynı zamanda ithal ürünleri de tüketmektedir. Uluslararası ticaret sonucu olarak dış âlemlerle yapılan ithalat ve ihracat nedeni ile bölgesel hanehalkına ithalat ve ihracat vergisi ödenmektedir.

Burada özetlenen ve Şekil-1'de gösterilen aktarım mekanizmaları yalnızca bir ülke bir sektör perspektifinden yansıtılmakta olup, her bölge ve sektör için aynı aktarım mekanizmaları ve parametreler mevcuttur. Çalışmada Standart GTAP Genel Denge Modelindeki parametreler aynısıyla alınmış olup ve Şoklar İthalat Vergisi ve Üretici-Dış Âlem arasındaki İthalat ve İhracat üzerinden uygulanmıştır.

Şekil-1: Standart GTAP Genel Denge Modeli

